

A SZEMÉLYISÉG VIZSGÁLATA: AZ ELSŐ FORRÁS-NEMZEDÉK

Ha a nemzedék kritériumát a közös élmények és a korosztályi összetartozás mellett a más generációkkal való szemléleti különbözőséssel, új értékrenddel, új hagyományszemlélettel, alapvetően másféle stílussal, az elődökkel szembeni kritikus magatartással mérjük, az 1945 utáni romániai magyar irodalomban az úgynevezett első Forrás-nemzedék az első olyan csoport, amelyik ennek mindenben megfelel. A 45 után induló fiatalok még idomulni igyekeztek az előttük járó nagy nemzedékhez, sem eszmei, sem esztétikai értelemben nem akarták tőlük magukat elhatárolni. Az első Forrás-nemzedék viszont akkor kezdte pályáját, amikor a XX. kongresszus (1956. február) utáni légkörben a dogmatizmus hibáinak megszüntetése megindult, s általában erős szemléleti nyitódás vált lehetővé, amikor megkezdődött a szűkre fogott hagyományszemlélet kitágítása, s egyre több érték létjoga lett vitathatatlanná. Megszűnt az irodalom és a politika összekeverése és összetévesztése. Ez a nemzedék nem szenvedte személyes sorsaként a korábbi idők személyiségnyomorító szorítását, de nem is kapott közvetlen társadalmi szerepet. Írásaiban sem jelent meg olyan közvetlenül a Balogh Edgár-i népszolgálat, vagy a Sütő András által hangsúlyozott népsorsot vigyázó írás igénye, hite. A közvetlen közösségi élmény helyett a személyiség belső világa vált fő témájává, örökségként Petőfi és Arany helyett József Attilát, Szabó Lőrincet, Kassákot és általában az avantgárd hagyományt vállalta kiemelten, Móricz helyett inkább Krúdyt és a nyugati próza ösztönzéseit figyelte. Radikálisan újraértelmezte az egyén és közösség viszonyát, s ebben az újragondolásban jelentős szerepet kapott a személyiségre irányuló egzisztencialista filozófiai gondolkodás is a hatvanas évek elején beáramló nyugati irodalom révén. Sokféle hagyományt asszimilált ez a nemzedék, s valamennyit a saját érdekei szerint hasznosította, nyitot-

tabb, összetettebb valóságsszemlélet jegyében. Fontos szerepet biztosított a művészi alakításnak, játéknak, hangulatiságnak, groteszkeknek, modern, formabontó technikának, az időrend szubjektív kezelésének stb. Előbb a nemzedék költői tűntek ki újító törekvéseikkel. Lászlóffy Aladár és Szilágyi Domokos költészete viták keresztüztüében indult. Mondták őket apolitikusnak, öncélú formabontónak, kozmikusnak, mert erőteljesen kiütöközött másságuk. Indulásukkor különben az előttük járók éppen öntisztító eszmélkedések kínjában égtek, elbizonytalanodtak. A gátlások nélkül érkező fiatalok így könnyebben kerültek az érdeklődés középpontjába. Pedig indulásuk idején ők is tele voltak illúziókkal, naivsággal, csak éppen másfélékkal, mint az előttük járók. Lászlóffy és Szilágyi Domokos akkor a József Attila-i rend és törvény gyors és egyetemes megvalósulásában hittek, később nagy küzdelmet vívtak ezzel a hitükkel. Különbözöségüket segítette az is, hogy 1961-ben velük indult egy új könyvsorozat *Forrás* címmel, ettől kapta nevét is a nemzedék. A személyiség gondolati igényű szemlélete, a disszonanciák bartóki vállalása, az illúziótlan és racionális világlátás, a közvetlen társadalmiságtól való bizonyos tartózkodás, a közvetettebb, áttételesebb valóságsszemlélet nagy általánosságban jellemző maradt e nemzedék művészetére. Az egyéni különbségek persze itt is lényegesek. Szilágyi Domokos szélsőségeket fokozatosan levetkőző, nagy kompozícióit az egyszerűbb lírai-filozófikus versekkel váltakoztató kiteljesedése, Lászlóffy Aladár nézőpont-megsokszorozó racionális, elemző versei, Szilágyi István belső monológgra építő, időfelbontásos, esszéikus regénye, Bálint Tibor lírai-groteszk anekdotikus realizmusa, Lászlóffy Csaba történelmi áttételei, Pusztai János absztrakt jellegű mikroanalízise, Bodor Ádám parabolisztikus epikája, Köntös Szabó Zoltán, Palocsay Zsigmond és mások művészeite itt is jól elkülöníthető egymástól.